

ЗНАЧЕННЯ ГРИ У ФІЗИЧНОМУ ТА ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЛЮДИНИ

Віктор ГЕРУЛА

Івано-Франківський коледж фізичного виховання

Особливістю феномена гри можна вважати універсальність та популярність ігрової проблематики як об'єкта дослідження. До питання генези, становлення й значення гри звертались представники різноманітних галузей знань. Філософи та історики, соціологи та культурологи, біологи та психологи прислужились до з'ясування суті гри в контексті буття людини та суспільства. Українська наука поступово прилучається до скарбниці зарубіжної літератури, присвяченої грі. Зокрема, робота М. Бойченка, Л. Бевзенко, А. Цьоса, В. Семеренського свідчить про науковий рівень постановки проблеми народної гри.

Різнomanіття підходів у вивченні сутності гри пояснюється не лише різницею в професійних методах, а й актуальністю даної проблеми впродовж останніх двох століть серед представників західної та радянської наукової думки (Ф. Ніцше, Й. Гойннга, К.-Г. Гадамер, Д. Ельконін, Л. Виготський і інші).

Суть рольової гри в національному вихованні намагатимемося розкрити крізь призму трьох головних підходів, котрі розробила зарубіжна та вітчизняна наука.

Історично найвіддаленішим методом вивчення форм ігрової діяльності є біологізаторський (утилітарний) підхід. Прихильниками утилітаризму вважаються представники суміжних дисциплін між гуманітарною й природничою сферами знань. Зокрема, природознавці, соціологи, психологи звертають увагу на функціональне призначення гри [1, с. 4]. Функціональність гри є найбільше наближена до суті фізичного виховання людини. Бажання змагатися чи панувати, внутрішнє прагнення вправляти певну здібність лежить в основі ігрової діяльності. Гра повинна задовольняти потреби людини у русі, відпочинку й розвагах. Корисність служить для людини головним критерієм вправлення у іграх. Окрім того, необхідність підготовки підлітків та юнаків до трудової та військової діяльності свідчить на користь позитивного ефекту від ігор.

Дитячі ігри як засоби фізичної підготовки до дорослого життя знаходимо серед українського народу ще в часи давніх слов'ян і русичів [5, с. 116]. Слов'яни виховували дітей на етнічних традиціях. А головним народним елементом виховання ставали ігри та змагання. Вища форма організації гри була наріжним каменем слов'янської цивілізації. Жодне релігійне свято і народне гуляння не обходилося без гри. Гра вважалася засобом звільнення надмірної життєвої енергії. Одночасно гра була елементом соціалізації юного покоління. З її допомогою людина пізнавала світ, адаптувалася до нього, розвивала свої лідерські якості, підтримувала відчуття особистої цінності в громаді. В українців ознаки ігрової діяльності особливо проявлялися в період справляння календарних обрядів і свят. Давні русичі розвивали свої здібності, показували фізичні досягнення на пасхальних гаївках, зеленосвятських хороводах, купальських гуляннях, різдвяних вертепах. В іграх поєднувалася спритність і фізичне загартування, наполегливість і витривалість, зосередженість і уважність [6, с. 150]. Повторюваність календарних свят українців зумовлює і циклічну природу самих ігор. "Священний простір" ігрового поля після завершення кожного циклу змагань руйнується. Проте, ігровий світ усе ще тримає людину в полоні уявних образів.

створюючи атмосферу захищеності. Відчуття гри буде присутнє доти, доки не повернеться знову "сезон гри". Так Олімпійські ігри здійснювали сприятливий вплив на греків, схоже як і святкові народні ігрища - на українців.

Критики утилітарного підходу закидали його апологетам поверховий інеструктурний аналіз гри, уявлення про те, що гра має біологічну мету і завжди служить чомусь такому, що не є грою (наприклад, гра служить фізичній підготовці до військової діяльності). Представники цивілізаційно-культурницького підходу (Й. Гойзінга, Х.-Г. Гадамер, Д. Ельконін, І. Берлянд) звертали увагу на глибинну естетико-культурну сутність гри та її зв'язок із суспільством. Соціальними поглядами користувалися, зазвичай, філософи, культурологи й мистецтвознавці.

Видатний теоретик гри Йоганн Гойзінга розробив концепцію соціально - культурної природи гри. Він показав гру, як особливу форму діяльності, що не притаманна жодному рівню цивілізації. Гра є феноменом, що сама вміщує окремий самодостатній світ. Ігровий універсум продукує власну свідомість та специфічний лад гри, що володіє низкою важливих характеристик.

Невід'ємною рисою гри є веселість, що не піддається жодному логічному й раціональному поясненню. Домінуючий настрій будь-якої народної гри (у камінчики, лапту, піжмурки) є радість, веселощі, святковість і цілковита поглинутість грою. При чому радісні мотиви гри, поєднані з помірним фізичним навантаженням та потребою мислинневої діяльності, позитивно впливають на загальний психофізичний розвиток особистості. Веселість гри є особлива ментальна категорія, що допомагає гравцю розслабитися, компенсувати свої нереалізовані потяги. Ігрове напруження допомагає вийти надлишку енергії і зняти буденну напругу. Елемент напруги є, отже, обов'язковим. Чим більше гра нагадує змагання, тим вона буде палкішою. Тому, у спорті та азартних іграх це правило сягнуло досконалості [3, с. 223, 231]. Французький гуманіст Бартелемі Ано так описував вплив психологічного ефекту гри у теніс на фізичний стан людини. "Круглий м'яч тренує всі частини тіла: руки, рот, очі, кисті рук, ноги, стегна, ступні. Той, хто грає в теніс, виконує дикі рухи, а його тіло займає неймовірні пози. Він стає то необґрунтовано щасливим, то піддається страху, то сміється... Але, насправді, він не досягає нічого реального, тільки вводить себе в стан напруженої боротьби" [7, с. 47].

У грі приємним є саме заняття, яке здійснюється без будь-якої зовнішньої мети [2, с. 94]. Коли діти грають у сніжки, то сама дія є метою гри. Тому, чим довше вона триває, тим приємніше. Спортивна гра побудована за такою ж схемою. Гравці можуть грати заради грошей, рахунку, самоствердження, самовдосконалення. Але, перш за все, гравці грають заради самої гри. Тому, первинний сенс гри не у досягненні зовнішніх результатів, а у її самоспрямованості.

Представники культурно-цивілізаційного підходу звертають увагу на соціальну роль гри та умови її існування в культурному просторі. Зокрема, будь-яка гра є вільною діяльністю, тобто не залежить від ходу природного процесу і є продуктом соціального буття. Гра не пов'язана фізичною необхідністю чи моральним обов'язком. До прикладу, генезою українських народних ігор була національна ментальність народу. А потреба вести оборонну війну чи святковим чином справити улюблений народний обряд була рушієм для ігрової свідомості.

Гра відокремлена від буденності і обмежена щодо місця і часу тривалості. Зокрема, гра відбувається на ігровому полі. Ще з давніх дохристиянських часів ігрове поле було священною зоною, як і ритуальні місця в храмах. Й. Гойзінга доводить схожість ритуалу та гри [3, с. 240]. Тому, в межах арени, рингу, тенісного корту, грального

стола існує специфічна атмосфера та діють особливі правила. Як свисток арбітра руйнує чари гри і повертає реальний хід життя, так і ігровий світ існує завдяки своїм правилам. А також гри притаманна атмосфера таємничості, вибраності та притягальності. Зокрема, ігрова інаковість та таємність виражається в переодяганні. На різдвяному вертепі та маланці особа грає іншу роль. Гравець реалізовує свої приховані таланти та здібності, виступаючи іншою особою.

Ігровий метод завжди був пов'язаний з ідеалом гармонійного розвитку людини. Почуття краси асоціюється в людини з поєднанням фізичного та психічного здоров'я особистості [4, с. 24]. Синтез двох начал був і залишається естетичним еталоном індивіда. Гру не можна порівняти з красою. Однак, у гри є достатньо естетичних ознак, котрі спрямовані на виховання людини. Радість і грація притаманні як гри, так і красі. Під час гри краса людського тіла у русі досягає свого zenіту [3, с. 227]. Людина описує гру мовою естетики, вживаючи терміни "напруга", "розв'язка", "відтінок", "баланс", "ритм" і "гармонія". Гра, як і краса, здатна зачаровувати і тримати людину у своєму полоні, аж доки не завершиться. Тому, гра має тенденцію бути красивою.

В наукових колах відомий і третій підхід до сутності гри – самоорганізаційна теорія, розроблена соціологом і психологом Л. Бевзенко. Дана теорія претендує на інтегруючу ланку для двох попередніх підходів. Вона ґрунтується на природності гри як явища, підпорядкованого певним законам наддисциплінарного характеру. Базовими структурами теорії є первинність і природність гри, притягальність і незнищенність гри, її самоспрямованість і локальність.

Таким чином, феномен гри розкривається в науковій літературі через три підходи до генези та природи ігрової діяльності. Гра є продуктом соціально-культурного буття, котрий виник на основі поєднання первинних групових інстинктів та фізичного (змагального) егоцентризму. Гри притаманні низка виховних естетичних категорій, що описують її зовнішні ознаки і впливають на гармонійний розвиток особистості. Внутрішніми ознаками гри вважаємо самоспрямованість ігрової діяльності, особливий притягальний лад та атмосферу незвичайності, сакральності і самозабуття душі в грі, якої гравець може досягти заради гри.

Література

1. Бевзенко Л. Самоорганізаційна природа феномена гри // *Філософська думка*. – 1999. – №3. – С. 3-19.
2. Берлянд І. Гра як феномен свідомості // *Філософська і соціологічна думка*. – 1995. – №7-8. – С. 81-96.
3. Гойзінга Й. Природа і значення гри як культурного феномена // *Філософська і соціологічна думка*. – 1994. – №5-6. – С. 221-247.
4. Голощанов В. Р. *История физической культуры и спорта*. - М.: "Академия", 2002. - 312с.
5. Гребенюк О. Засоби фізичного виховання стародавніх слов'ян // *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. – 2002. – №2-3. – С. 116-119.
6. Цьось А. Народна фізична культура та можливості її використання в сучасних умовах // *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. – 2002. – №2-3. – С. 149-152.
7. Шестаков В. *Философия и теннис* // *Вопросы философии*. – 2002. - №8. – С. 4-52.

MEANING OF A GAME IN THE PHYSICAL AND AESTHETICAL EDUCATION OF A PERSON

Victor GERULA

Ivano-Frankivsk College of physical education

Annotation. The problem of a game is presented in this article through the three points of view. Utilitary approach is built on the sensation of the functioness of a game. The game has to satisfy human's wants to the motion and entertainments. Civilizationary and cultural approach is looking at profound aesthetical and cultural sense of a game and it's connection to the society. Compulsary lines of a game are: merriments, freedom, localization and selfdirections. Selforganized approach is integrated link among two previous approaches. It grounds for natural view of a game.

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ТЕОРЕТИЧНОЇ І МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ

Григорій ГРИБАН, Дмитро ДЗЕНЗЕЛЮК

Державний агроекологічний університет (Житомир)

Фізичне виховання студентів нерозривно пов'язане з теоретичною підготовкою в галузі фізичної культури і спорту. Засвоєння теоретичних знань про функції життєдіяльності організму, гігієнічних вимог до режиму дня, основ здорового способу життя, методики спортивного тренування і удосконалення, професійно-прикладної фізичної підготовки, медичних аспектів занять фізичними вправами, техніки видів спорту і інших питань сприяє організації освітньої функції фізичної культури.

У наш час студенти вищих навчальних закладів на заняттях з фізичного виховання основну свою увагу концентрують на бездумному виконанні контрольних нормативів, залікових вправ і державних тестів з оцінки фізичної підготовленості, розраховуючи на успішну здачу заліку в період сесії. Частина, більше фізично підготовлених, студентів (46,1-73,6%) спроможна виконати необхідний ліміт, інша (8,9-42,1%) з великими зусиллями досягають до цієї межі, решті (11,8-24,3%) ця межа недосяжна.

Причинами низької фізичної підготовленості студентської молоді є недостатня увага до питань фізичного виховання в сім'ях, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладах. Нинішня система фізичного виховання в Україні не задовольняє природну біологічну потребу дітей, учнівської і студентської молоді в руховій активності. Як наслідок понад 80% дітей і підлітків мають різні відхилення у фізичному розвитку, а кожний четвертий юнак у останні роки за станом здоров'я не призивається на військову службу.

Другим важливим моментом який негативно впливає на свідому активність студентів до самостійних занять фізичними вправами є зосередження викладачів кафедр фізичного виховання на виконанні тільки тестів з фізичної підготовки, а процес